

Славний майстер київського іконопису

Нарцис Кочережко

Автопортрет. 1950.

До 145-річчя від дня народження Івана Іжакевича

ких монастирях, а крім служби на крилосі писав ікони, не на левкасі темперою, як то було здавна, а олійними фарбами на полотні.

Перебуваючи весь час в колі високих духовних осіб, маючи доступ до всіх значних скарбниць великих храмів – стародруків з унікальними гравюрами, давніх ікон, споглядаючи на древні фрески та мозаїки, зрештою, пізнаючи високу культуру ченців, бачачи людей з усіх сторін краю, що йшли на прощу до Києва, хлопчик став мріяти про життя в Лаврі.

У цей час під впливом дядька він робить перші спроби в малюванні і виявляє неабиякий хист. Архімандрит віддає здібного посохоносця до Лаврської іконописної школи.

За 5 років він оволодів усім, що знали іконописці Лаврської школи і майстерні. Як розповідав мені Іван Сидорович: "Два роки витратив на вміння малювати руки, а ще рік – ступні ніг..."

Навчання продовжив у школі Мурашка. Тут він відразу став і учнем старших класів, і репетитором молодших, що надавало йому право на звільнення від платні та ще й приробіток.

Поселившись на квартирі по Фундуклеївській вулиці, неподалік школи, юнак весь вільний час наполегливо малює і невдовзі отримує перше серйозне замовлення – писати ікони для церкви у передмісті.

Дев'ятнадцятирічний Іжакевич разом із кількома найбільш обдарованими учнями школи Мурашка запрошується для реставраційних робіт до Кирилівської церкви. Замовником і керівником робіт був Андріан Прахов, котрий жив у Києві і мав тісні зв'язки з Петербурзькою Академією мистецтв.

Не маючи досвіду реставрації фресок (а їх там виявилось сотні метрів), Прахов вирішив їх просто покрити олифою. Фрески набули червонуватого відтінку і зазнали непоправних втрат. Щоб якось зарадити древньому храму, Прахов вирішив замовити ікони для іконостасу та запи-

З документів видно, що предки Івана Сидоровича були з козаків. Батько Івана не впадкував собі чумацького ремесла, проте знав усе про чумакування, про козаччину. Доля звела його з високоосвіченим священиком села Довгеньке Мараховським, у якого він посадив дочку Марію. Мараховські були в рідні з Дмитром Березовським, нащадком родини Максима Березовського – геніального творця духовної музики.

Народила Марія первістка Івана якраз під новий, 1864 рік.

Чотирикласну школу при церкві Іван закінчив у дванадцять років. У церкві на хорах співали по нотах твори Веделя й Бортнянського, земляка Березовського. У Вишнополі при панських палацах були оркестри і хори класичного співу, що сприяло формуванню високої музичної культури селян. Івана, що мав ідеальний слух, відвезли до дядька-псаломщика, що служив у двох київсь-

Розписи Церкви Всіх Святих у Києво-Печерській лаврі.

Вид знизу на центральний барабан. В куполі — Христос Вседержитель. 1900-і рр.

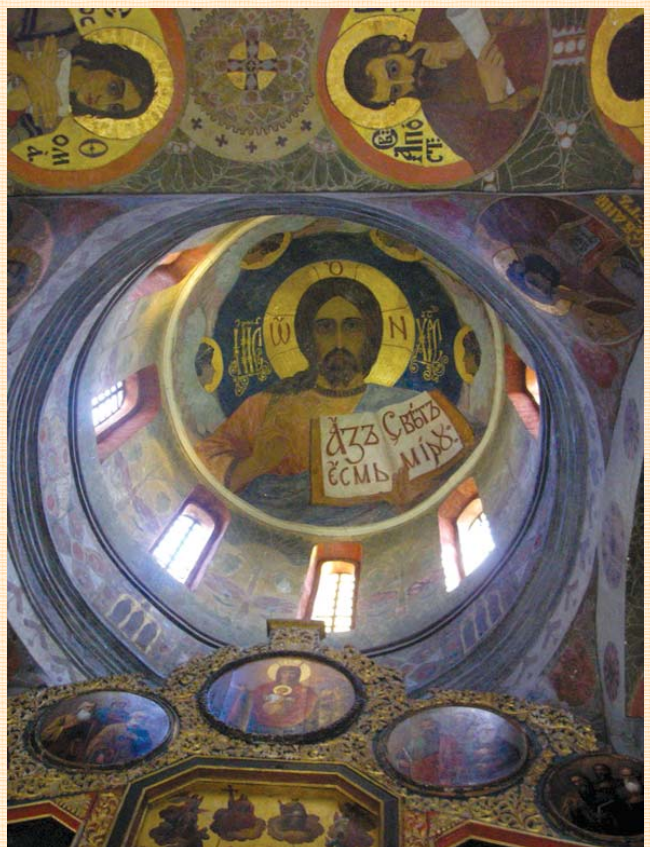
сати новим живописом втрачені та вільні площини. Для цього було запрошено з Петербурга талановитого Михайла Врубеля. Він написав ікони та розпочав розпис на хорах — “Сошествя Святого Духа”. Їжакевича вразила і майстерність, і оригінальність мислення геніального майстра. Мовчазний і відлюдькуватий під час роботи, Врубель все ж звернув увагу на Їжакевича. Він запропонував йому там же, на хорах, написати Богоматір, і коли була виконана робота, порадив їхати до Петербурзької Академії мистецтв, поки там ще працював відомий педагог і художник Павло Чистяков.

Двадцятирічним Їжакевич їде до Петербурга. Позбавлений будь-якої матеріальної підтримки, він з перших місяців навчання в Академії (у Чистякова) виконує роботи для петербурзьких журналів і невдовзі стає найпопулярнішим автором надзвичайно авторитетного журналу “Нива”.

Поряд з побутовими картинками з життя українських селян за чверть століття він опублікував величезну кількість іконописних творів та картин християнської тематики. Навіть такі тогочасні авторитети, як В. Васнецов та М. Нестеров, дивувались не лише майстерності Їжакевича, а і його надлюдській працьовитості. Під час співпраці з “Нивой” він публікував твори і в багатьох інших виданнях: “Северном сиянии”, “Живописном обозрении”, “Всемирной иллюстрации” тощо. Отримавши срібну медаль Академії, Їжакевич полишає навчання.

Знайомство і співпраця з видатними майстрами М. Реріхом, В. Васнецовим, І. Рєпіним, М. Нестеровим, архітектором О. Щусевим надали Їжакевичу можливість вибору цікавих об'єктів для праці в храмах. Окрім храмових розписів, мав замовлення на портрети (ця сторінка його діяльності маловідома, але портрети, які він полишив нам, свідчать про досконалу майстерність художника).

На початку минулого століття Їжакевич повертається до Києва. Йому надають помешкання в Лаврі, і він розпочинає викладання в іконописній школі та приступає до розписів Трапезної церкви над Економічними воротами (Храм Всіх Святих) та фасаду головного входу, а також виконує ряд робіт у правому нефі Успенського собору. Для Трапезної він розробив ескізи для всіх площин, окрім іконостасу, котрий був спроектований Олексієм Щусевим згодом. Розписи здійснив

власноручно. Учні іконописної школи допомагали розписувати орнаментальні площини. Чотири найбільші композиції за ескізами Іжакевича також розписали учні під наглядом художника Попова, викладача школи.

Особливо хочеться наголосити на розписах церкви Всіх Святих. На той час в Києві споруджувалось багато будинків стилю модерн. В тому стилі розвивались графіка і живопис, створювались цілісні інтер'єри. Це розумів і сприймав Іван Сидорович: у нових розписах він досить тонко модернізував декор храму. Взагалі Іжакевичу, єдиному з тогочасних майстрів, вдалось поєднати майже непоєднуване. Його фігури в розписах несуть у собі водночас типізацію, стилізацію і орнаменталізацію. Складний інтер'єр храму Всіх Святих став настільки довершеним при розписах, що може слугувати навчальним посібником для майстрів настінного живопису.

Багато попрацював митець у київських храмах: Іонівський монастир, Покровська

церква, Храм на Пріорці. Ікони для більш ніж 20 храмів не всі дійшли до нас, а частина просто втратила авторство. Зберігаю журнал, де ікони Іжакевича позначені "невідомим автором". Але, на щастя, Іжакевич фотографував власноручно свої твори, і сотні скелець-негативів чекають своїх дослідників. Маю альбом фотографій робіт Івана Сидоровича дореволюційного періоду.

Разом із Щусевим працював Іжакевич в Овручі над реставрацією древнього храму. Після Овруча до них приєднався М. Реріх, і вони поїхали до Почаївської Лаври. Реріх працював над ескізами мозаїчних композицій новозбудованого храму, а Іжакевич виконав роз-

Башня Івана Мазепи у Києво-Печерській лаврі. 1913.

Вітряк. 1915.

Могила Аскольда. 1913.

писи в переходах древньої святині. Потім разом із Щусевим розробляв ескізи комплексу на Козацьких могилах у Пляшовій. Здійснено лише частину із цього проекту, а саме, розписи Георгіївської церкви, де, зокрема, Іжакевич створив унікальний образ Христа Спасителя.

Розписи Рильського духовного училища, храму в Краснодарі, собору нинішнього Дніпропетровська — це багато сотень ескізів та персональних виконань.

На дев'ятому десятку літ Іжакевич пише образ священномученика Макарія для однойменного храму в Києві. Господь дав йому сили та зберіг тверду

руку й гострий митецький зір, про що свідчать майстерно написані образи для кіотів цього храму. Писались ті ікони за дуже несприятливих обставин тогочасного ставлення держави до іконопису. Потрібно було це робити "підпільно". Щодня митець їхав з дому на Куренівці на Шулявку, на Борщагівську, 135, де й виконував замовлення, ховаючись за воротами приватного будинку.

Зберіг Іван Сидорович здатність високопрофесійно працювати аж до своїх 98 років. Залишилась на мольберті недописана велика картина "Декабристи в Забайкаллі". Згадаймо і його ілюстрації до "Енеїди", виконані

з таким розмахом, що, здається до майстра повернулась знову молодість, а було це вже після закінчення робіт для Макаріївського храму.

Залишився сиротливий будинок на Бондарському провулку, 11, де нам, родичам, так і не вдалося організувати музею, хоч і було колись прийнято рішення міськради. Та й меморіальна дошка є лише на новому будиночку в кінці садиби, що збудував Іжакевич на десятому десятку літ...

Добре було б, аби в одному з багатьох приміщень Києво-Печерської Лаври організували хоча б кімнату-музей видатного митця.

Людина семи талантів

Наталія Булаєвська

До 140-річчя від дня народження С. П. Яремича

Степан Петрович Яремич — видатний мистецтвознавець, художник, знавець реставраційної справи, художній критик, письменник, редактор, педагог. Як мовиться, володів щонайменше сімома талантами. У документах ряду архівів, музеїв, бібліотек вражає висока оцінка цієї багатогранної особистості найславетнішими інтелектуалами.

Його називали найвидатнішим, блискучим знавцем мистецтва, додаючи слова "яких нараховуються одиниці", людиною енциклопедичних знань, першокласним діячем культури. А директор Державного Ермітажу академік Борис Піотровський (1908–1990) відзначав: "С. П. Яремич — цілковито значуща, цікава і колоритна фігура у художньому світі" [1]. Степан Петрович завдяки природним здібностям, знанням, постійній цілеспрямованій праці опинився в числі перших трьох співробітників

Портрет Степана Яремича. 1900.
Із фондів Національного художнього музею України.